



İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 23:1 (2018), SS. 165-182.

Makale Gönderim Tarihi: 25.04.2018 Makale Kabul Tarihi: 28.05.2018

Araştırma Makalesi

DİN EĞİTİMİNDE VERİMLİLİĞİ SAĞLAYAN ÖNEMLİ BİR ETKEN: DİN DİLİ

Salih AYBEY*

Öz

Genç bir bilim dalı olan din eğitiminin değişik yönleri ele alınırken üzerinde durulması gereken hususlardan biri de din eğitimi biliminin dili meselesidir. Çünkü bir bilim dalının dili, o bilim dalının araştırılmasında, toplum tarafından anlaşılmasında ve toplumda karşılığını bulmasında önemli bir unsurdur. Her şeyden önce bir bilim dalının dilinin anlaşılır olması gerekmektedir. Bütün bu hususlar din eğitimi bilimi için de geçerlidir. Din dili, din eğitiminin en önemli argümanlarından biridir. Dinin öğretilmesinde, aktarılmasında ve davranış haline getirilmesinde en fazla dil kullanılır. Kullanılan bu dilin, dinin özüne/hakikatine uygun bir şekilde oluşması ve ona uygun tarzda sunulması bir zorunluluktur. Özellikle, dilin ve terminolojinin anlaşılır olması konusuna din eğitimcileri dikkat etmelidirler. İşte bu çalışmada ailede başlayan, okulda şekillenen ve hayat boyu devam eden din eğitiminde önemli bir unsur olan "din dili"nin din eğitimindeki öneminden bahsederek, din eğitiminde nasıl bir din dili olmalıdır? Sorusuna örneklerle cevap aranmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Dili, Din, Dil, Dini Gelişim.

Atıf: Aybey, Salih. "Din Eğitiminde Verimliliği Sağlayan Önemli Bir Etken: Din Dili". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23:1 (2018): 165-182.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. salihaybey@hotmail.com

An Important Factor That Provides an Effective Activity in Religious Education: Religion Language

Abstract

One of the issues that should be emphasized when dealing with different aspects of religious education, a young science, is the language of religious education. Because the language of science is an important element in the study of Science, in the understanding of society and in finding the balance in society. First of all, the language of Science must be understandable. In all these aspects of religious education. Religion is one of the most important arguments of religious education. Most languages are used in teaching, communicating and listening. It is a necessity that this language should be created and presented in accordance with the true nature of religion. In particular, religious educators should pay close attention to the fact that language and terminology are understandable. In this study, what kind of religion should be taught in religious education by referring to the importance of "religion" in religious education, which starts in the family and is shaped in school and continues for life? and I tried to answer with examples.

Key Words: Religion Education, Religion Language, Religion, Language, Religious Development

Giriş

Her bilim dalının kendine özgü kavramı ve dili olduğu gibi, din eğitiminin de kendine has bir dili vardır. Bu dil bilinmez ise, o ilim dalının ifade ettiği mananın anlaşılması zordur.¹ Nasıl ki, matematik, fizik, biyoloji, astronomi, sosyoloji, tıp, siyaset, hukuk velhasıl her bilim dalının kendine has bir dili varsa, din eğitimi biliminin de kendine özgü bir dili vardır. Ancak, hemen ifade etmek gerekir ki, diğer bilim dalları insan kaynaklı iken din eğitimi ilahi kaynaklıdır. Dolayısıyla haram, helal, emir ve yasakların kısaca, ilahi mesajın aktarılabilmesi için iyi öğrenilmiş ve anlaşılmalı din diline ihtiyaç vardır. Buradan hareketle din eğitiminde kullanılacak din dili eğer çocuğa sunulacaksa "çocuğun dini", ergene sunulacaksa "ergenin dini", yetişkine sunulacaksa "yetişkinin dini" olarak sunulmalıdır. Diğer bir ifadeyle din eğitiminde kullanılan kavram ve terimlerin dili, bireyin gelişim çağlarına göre onların anlayabileceği şekilde sunulmalıdır.²

Bu makalenin kaleme alınmasında etkili olan unsur, şahsımın karşılaştığı bazı hadiselerdir. Bunların birkaçını burada zikretmek makalenin amacını ortaya koyması açısından da uygun olacaktır. Bunlardan birincisi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak göreve başladığım yıl 6. sınıf öğrencilerine "meleklerle

¹ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 80-81; Paul Tillich, "The Nature of Religious Language", *Theology of Culture*, U.S.A., 1969, s. 58-63.

² Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, TDV Yayınları, Ankara, 2007, s. 43-117; Mustafa Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul, 2014, s. 56-88.

iman” konusunu işlerken, dört büyük melekten biri olan Cebrail adlı bir meleğin peygamberlere vahiy getiren melek olduğunu söyledikten sonra, hemen ardından vahyin geliş şekillerini anlattım. Hatta uzun uzun anlattım. Öğrenciler konuyu anlatırken pür dikkat dinliyorlardı. Dersin sonunda anlatılan konunun öğrenciler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmek için birkaç soru sordum. Anlattığım konuyla ilgili sorduğum sorulara uygun ve yeterli cevap alamayınca ve öğrencilerden biri “hocam vahiy ne demek?” diye bir soru yöneltince, ben öğrencilerin “vahiy” kelimesini daha önceden duymadıklarını, dolayısıyla bu kavramı bilmedikleri için konuyu kavrayamadıklarını anladım. İkincisi ise, yurtdışında din görevlisi olarak görev yaparken, Türk çocuklarının dini ve milli duygularını geliştirmek amacıyla hafta sonları din hizmetleri müşavirliği ve ataşeliği tarafından çocuklara din dersleri verilmesi isteniyordu. Bu derslerden birinde Hz. Peygamber’in sünnetlerinden bahsederken, 10 yaşında bir çocuk “ben sünnet oldum hocam” şeklinde bir ifade kullandı. Karşılaştığım bu vb. hadiseler göstermiştir ki, din eğitiminde kullanılan kavramların yeterince anlaşılabilmesi din eğitiminin verimliliğini azalttığı gibi, bu eğitiminin hedefine ulaşmasının önünde büyük bir engel oluşturduğu kanaati bende hâsıl olmuştur.

Bu açıklamalardan hareketle bu çalışmada amaç, din eğitiminde verimliliği sağlayıcı iki temel unsur olan din ve dil ilişkisinden hareketle, din eğitiminde muhatap tarafından anlaşılabilir bir “din dili”nin önemini ortaya koymaktır. Ayrıca dinin kendine has kavramlarını, emir ve yasaklarını muhataplarına ulaştırırken nasıl bir dil kullanılması gerektiğini tespit etmektir. Zira dinin eğitimi, dil üzerinden gerçekleştirilmekte ve bu dil üzerinden muhataba iletilmektedir. Ancak şu gerçeği de vurgulamak gerekir ki, “din dili” kavramı pek çok disiplini ilgilendiren, son derece karmaşık ve çok geniş boyutları olan bir konudur. Bu nedenle, çalışmamızda konuyu bir ölçüde sınırlandırarak “din dili” kavramını, sadece İslam din eğitimindeki “din dili” bağlamında ve din eğitiminde kullanılan kavram ve terimlerin anlaşılabilirliği açısından ele alacağız. Konuyu bu çerçevede ele alırken, din eğitiminin iki temel kaynağı olan Kur’an ve hadislerden örneklerle de konu desteklenecektir.

Bu çalışmada din eğitimindeki “din dili” meselesi şu ön kabulle ele alınmıştır. Biz dinin, bir din eğitimi konusu olduğunu, din eğitiminin olmazsa olmaz olduğunu kabul ederek buradaki dilin ne olacağını ele alacağız. Çalışma teorik kapsamlı olup, konuyla ilgili geniş çerçevede literatür taraması yapılmıştır. Yine bu çalışmada dolaylı gözlem yöntemlerinden olan dokümantasyon metodu³

³ Dökümantasyon metodu, olmuş, bitmiş vakaların araştırma ve incelemesini ifade eden bir metottur. Geniş bilgi için bkz. Colin Robson, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırması*, çev. Şakir Çınkır ve Nihan Demirkasımoğlu, Anı Yayınları, Ankara, 2015, s. 60-69.

kullanılmıştır. Gelişim psikolojisi, sosyal psikoloji, sosyoloji, dilbilim, felsefe, antropoloji gibi diğer bilim dallarından ve bunların alt dallarının çalışmalarından da yararlanılmıştır.

1. Din Dili

İnsan maddi ve manevi yönü birlikte düşünülmesi gereken bir varlıktır. Eğitim, kişinin hem maddi/fiziki hem de manevi/ruhi ihtiyaçlarını birlikte ele alarak geliştirmek ve karşılamakla görevli hayat boyu devam eden bir süreçtir.⁴ Bu süreçte aktarılabilecek temel mirasın en belirleyici unsurları "dil ve din"dir. Din, dil ile ikrar edilir. Bu nedenle, din eğitiminde dil ve din kavramlarını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Genel anlamda eğitim, kuşaklararası kültür aktarımını sağladığı için, dini kültürün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması, ancak genelde iyi bir eğitimle özelde ise din eğitimiyle mümkün olur. İyi bir din eğitimi ise, asli özelliklerini kaybetmemiş bir din dili ile mümkün olur.⁵

Din, insanın bireysel ve sosyal kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak hayatı boyunca onun bütün faaliyetlerini kuşatmıştır. İnsanın manevi yönünü besleyen bir gıda gibi olması nedeniyle insanın huzur ve mutluluk kaynağı⁶ olan din, Kur'an'da 95 yerde geçmekte ve ekseriyetle itaat, tevhid, İslam, hesap, tapınma, yönetme⁷ gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bunula birlikte çok çeşitli tanımları da yapılan din kavramı, en yaygın şekilde "dünya ve ahiret saadetini temin etmek için Allah tarafından peygamberler aracılığıyla insanlara gönderilmiş ilahi kurallar bütünü"⁸ olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle din, insanın hayatını manevi açıdan güzelleştirdiği gibi, bu güzelleşen ruhî yapının dışı/davranışlara yansımaları da ister. Böylece bireylerin sağlam karakterli olmasını hedefleyen din eğitimi de⁹ toplumdaki ahlaki seviyenin yükselmesine katkı sağlayarak olumlu manada insanların hayata bakışına yön verir.

⁴ Bkz. Şuayip Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, Anı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 29-30; Hasan Mahmut Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâli*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2014, s. 39-41; Muhiddin Okumuşlar, *Sosyalleşme Sürecinde Din Eğitimi*, Yediveren Yayınları, Konya, 2013, 88-90; Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Toplum Hayatımızda Dinin Yeri ve Din Eğitiminin Önemi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 1-5, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/213.pdf>. (erişim: 25.03.2018).

⁵ Burhanettin Tatar, "Din Dilinin Ontolojik-Tarihsel Karakteri Üzerine Notlar", *Din Dili*, 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 19-58.

⁶ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 129-130.

⁷ Günay Tümer, "din", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. IX, İstanbul, 1994, s. 313-314.

⁸ Tümer, "din", s. 312; Dini Kavramlar Sözlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 120-121.

⁹ Oktay Çetin, "Dilin Din Eğitimindeki Rolü", *Uluslararası Globalleşme Sürecinde Kırgızistan'da Din Bilimleri ve Ahlak Bilgisi Öğretiminin Meseleleri Sempozyumu*, Oş/Kırgızistan, Mayıs, 2007, s. 345-

Din, insana iyi ve doğru hedefler gösterir. Din eğitimi de insanlara manevi moral desteğini sağlayarak, uyumlu, ahenkli, nazik ve toleranslı toplum oluşmasına yardımcı olur.¹⁰ Dolayısıyla toplum içinde bireyleri uyumlu ve nazik yapabilmek, insanlık dışı olayları önlemek için din eğitimine çok büyük iş düşmektedir. Çünkü müfredat ve metotları doğru şekilde belirlenmiş, akıllıca yapılan bir din eğitimi, iyilikleri, yardımlaşma ve dayanışmayı desteklediği gibi, her türlü olumsuzlukların azalmasında yardımcı olur.¹¹

Ortak paydası insan olan "din" ve "eğitim" kavramlarının bir arada kullanılmasıyla oluşan din eğitimi kavramı, kişinin dini davranışlarında değişim meydana getirme sürecidir.¹² Din eğitiminde hedefe ulaşmayı sağlayan, başarıyı ortaya çıkaran en önemli unsurlardan birisi dildir. Dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kullanılan araçtır.¹³ Bu araç aynı zamanda dini bilgiye ulaşmanın da anahtarı mahiyetinde olup, kelime ve işaretlerle hem yazılı hem sözlü anlatımda önemli bir yere sahiptir.

Her dilin kendine özgü bir dünya görüşü vardır.¹⁴ O dilin dünya görüşü aynı zamanda o dilin dünya yorumu demektir. Dünya o dilde konuşanların inşa ettiği, düzenlendiği bir şekildedir.¹⁵ İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli unsur olan dili etkili şekilde kullanamayan eğitimciler ve ilim adamlarının insanlarla başarılı bir iletişim kuramamaları nedeniyle hedeflerine ulaşmada başarı oranı düşük olacaktır. Bu durum din eğitimi yapan eğitimciler içinde geçerlidir.¹⁶

Din dili ifadesi "din" ve "dil" kavramlarının sıkı ilişkisine gönderme yapar. Her din, içinde var olduğu kültürün dil dünyasında gerçeklik kazanır.¹⁷ Her hangi bir kültüre ait dini kavram, başka bir toplumda farklı algılanabildiği gibi hiç de anlaşılabilir. Mesela, vahiy kavramı Batı kültürüne sahip insanlar arasında Müslümanların anladıklarından çok farklı anlam ifade edebilir. Yine besmelenin içinde geçen "Rahman" ve "Rahim" isimlerinin İslam dünyasında anlaşıldığı gibi,

352, https://www.academia.edu/8250489/Toplum_Bilimleri_Dergisi, (erişim: 20.02.2018); Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâli*, s. 57-58.

¹⁰ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul, 2004, s. 20.

¹¹ Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 20-21.

¹² Osman Taştekin, *Din Eğitiminin 100'ü*, Otto Yayınları, İstanbul, 2017, s. 14; Muhammet Şevki Aydın, *Din Eğitimi Bilimi*, Kimlik Yayınları, Kayseri, 2017, s. 87-91.

¹³ www.tdk.gov.tr.

¹⁴ Macit Gökbek, *Değişen Dünyada Dil*, Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 2011, s. 73.

¹⁵ Nadim Macit, *Dünya Dil Sistemi ve Dini Söylem*, Sarkaç Yayınları, Ankara, 2010, s. 20-53.

¹⁶ Çetin, "Dilin Din Eğitimindeki Rolü", s. 346.

¹⁷ Erol Erkan, "Hakikati İnşa etme Aracı Olarak Din Dili", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 2014, s. 170; Aliye Çınar, "Yaşayan Bir Varlık Olarak Dil", *Muhafazakar Düşünce*, 2005, Yıl 2, Sayı: 5, s. 18-19; Aliye Çınar, "Din Dili: Dini Sembol ve Ritüel", *Dindarlık Olgusu, (sempozyum, Tebliğ ve Müzakereleri)*, 25-26 Aralık 2004 İstanbul, ed. Hayati Hökelekli, KURAV Yayınları, Bursa, 2006, s. 325-327.

diğer toplumlarda anlaşılamadığı hatta Batı ve Doğu dillerinde bu kavramları karşılayabilen bir kelime de bulunmamaktadır.¹⁸

Dinin kaynağı ilahidir. İlahi gerçekleri aktaran dilin de ilahi kaynaklı olması gerekir. Dolayısıyla din dili de aynen dinin kendisi gibi ilahi olan vahiyden beslenir. Dini bağlamda söylenmiş olan ifadeler din dilinin içerisinde değerlendirilir. Öyle ki, ibadet esnasında yapılan dualar, tövbeler, temenniler, hamd, şükür ve öğüt bağlamında dile getirilmiş ifadeler, kutsal metinlerdeki kayıtlar ve kıssalar, vaazlar ve uyarılar yanında tecrübe ile ilgili bâtını tasvirler, dini davranış ve ahlak kurallarını dile getiren ifadeler¹⁹ hep din çerçevesinde, dolayısıyla din dili kullanılarak söylenmiş ifadelerdir. Buradan hareketle din dili, dilin sürekli din ile veya dini bir çerçeve içinde kullanılması²⁰ olarak ifade edilebilir. Bunun için din dilinin, bireyi ahirete yani ebedi hayata hazırlayan bir yönü vardır. Çünkü dünya ve ahiret mutluluğunu hedef alan dinin nihai hedefi uhrevi saadettir.²¹

Din dili aynı zamanda, bireyin dini duygu ve düşüncesinin oluşmasına katkı sağlayan, insanların hayat tarzlarına şekil veren, kişide Allah sevgisi ve saygısı oluşturan bir dildir. Bu yüzden Kur'an'ın ifadeleri, muhatabı belli bir zihnî ve ameli tutuma sevk edip "tevhide inanmaya ve bu imanla Müslüman olmaya" çağırır.²² Öte yandan din dili, hayret ve hayranlık uyandıran mesajıyla akla hitap ederek insanı imanın kapısına getirirken, muhatabında saygı ve hayranlık uyandıran bir mahiyette kalbe hitap eden yönüyle de pratik ahlakı ve sorumluluk duygusunu geliştirecektir.²³

Her dinin kendine ait kavramları olduğu gibi, İslam'ın da kendine ait kavramlar dünyası vardır. İşte dinin ortaya koyduğu değerleri muhatabına ulaştırırken nasıl bir dil kullanılacağı önemlidir. Çünkü dinin eğitimi, dil üzerinden muhatabına ulaştırılır. Bunu bir örnekle somutlaştırmak gerekirse şunu söyleyebiliriz: Elimizdeki bilgisayarda Office programı kurulu değilse, gönderilen bir Word veya Excel sayfasını açmak mümkün değildir. Açılrsa bile bozuk bir görüntüyle karşılaşırız. Dolayısıyla dinin kendine ait olan değerlerini muhataba aktarırken kullanılan "din dili" meselesi çok önemlidir.²⁴

¹⁸ Necdet Subaşı, "Dil ve Din: Kimliğin Kadim Bileşenleri", <http://www.necdetsubasi.com/index.php/makale/115>, (erşim: 17.03.2018).

¹⁹ Turan Koç, *Din Dili, İz Yayıncılık*, İstanbul, 1998, s. 20-21.

²⁰ J. Darquennes ve W. Vandebussche, Language and religion as a sociolinguistic field of study. akt. Erol Erkan, "Hakikati İnşa etme Aracı Olarak Din Dili", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 2014, s. 169.

²¹ Tümer, "din", s. 315; *Dini kavramlar sözlüğü*, s. 122.

²² Çetin, "Dilin Din Eğitimindeki Rolü", s. 346.

²³ Subaşı, "Dil ve Din: Kimliğin Kadim Bileşenleri", s. 3.

²⁴ Gazi Kılıçparlar, "Din Eğitiminde Din Dili", *Yeni Dönemde Din Eğitimi*, 7. Öğretmen Sempozyumu, 16-17 Şubat 2013, Tire Kitap, Gaziantep, 2013, s. 48.

Dilin iletişimde önemli bir etken olduğu ve din eğitiminde önemli bir rol üstlendiği Kur'an'ı Kerim'de adı geçen peygamberlerin gönderilişinde de açıkça görülmektedir. İlk peygamber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar Allah Teâlâ insanlara peygamberleri aracılığıyla mesajlar göndermiştir. Bir peygamberin Allah'tan aldığı mesajları kavmine aktarabilmesi için kavminin dilini bilmesi gerekir. Yüce Allah, kullarına vahyini gönderirken vahyin anlaşılabilmesi için, toplumun kullandığı dil üzerine peygamber göndermiştir.²⁵ Bu gerçek Kur'an'da "*Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, (onlara) Allah'ın emirlerini iyice açıklasın*"²⁶ buyurulmak suretiyle ifade edilmiştir. Bununla birlikte yine "*Nuh'u da kavminden gönderdik*",²⁷ "*Kardeşleri Hud'u da Âd'a gönderdik*"²⁸ ayetleri, gönderilen peygamberlerin kavimleri içinden çıktıklarını, onların jest ve mimiklerini okuyabilen, kavimlerinin sözleriyle ne kastettiklerini bilen insanlar olduklarını vurgulamaktadır. Yine bu durum vahyin son halkası olan Kur'an-ı Kerim, bizzat kendisinin "*Arapça bir dil*"²⁹ ve "*Peygamber'in konuştuğu dil*"³⁰ ile nazil olduğunu bildirmesi de konunun anlaşılması açısından örnek oluşturmaktadır.

Bu konuda şunu da söylemek gerekir. Din dili, daha açık söylemek gerekirse yaşayan imanın dili, inananların anlayışlarını yöneten ve hayatlarına şekil veren temel düşünce, bakış açısı ve tutumları dile getiren bir dildir. Bu bakımdan din dilini dünyaya işaret eden bir dil şeklinde değil, uhrevi mutluluğu hedef alan ve bizim nihai mukadderatımıza ilişkin düşünce ve kanaatlerimizin dile getirildiği bir dil olarak görmek gerekir.³¹ Bununla beraber din dili, insanda farkındalık meydana getirerek insanı yaradılış amacına ulaştıran ve eserleri Kur'an ekseninde okuma ve anlama becerisi geliştirecek bir dil olmalıdır.³²

2. Din Eğitiminde Nasıl Bir Din Dili?

İnsanın yeryüzünde var olduğu günden beri, yüzyıllardır süregelen yaşantısına bakıldığında, onun hiçbir zaman dinsiz yaşamadığı görülecektir.³³ Gerek Antropoloji, gerek Psikoloji ve Sosyoloji çalışmaları da bu gerçeği ortaya koymaktadır. İnsanlık tarihi araştırmalarında görülmüştür ki, mutlak manada

²⁵ Şahin Güven, "Kur'an Dilinin Özellikleri", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 14, 2012/1, s. 9-10.

²⁶ İbrahim, 14/4.

²⁷ Hud, 11/25.

²⁸ Hud, 11/50.

²⁹ Şuarâ, 26/195; Yusuf, 12/2.

³⁰ Duhan, 44/58.

³¹ Koç, *Din Dili*, s. 16.

³² Koç, *Din Dili*, s. 18-27.

³³ Tümer, "din", s. 316; Osman Pazarlı, *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 37-38.

dinsiz bir millet görülmemiş, hangi insan ırkı ve toplumuna bakılırsa bakılsın, basit ve batıl da olsa orada da bir dine, bir ilah fikrine rastlanmıştır.³⁴ J.J. Rousseau bu gerçeği, "Bütün hayatı boyunca, kalbi içinde asla Allah yoktur diyenler varsa, ya yalancı ya da mecnundur"³⁵ sözleriyle dile getirmiştir. Bunlardan hareketle ister emniyet, isterse bağlanma amacıyla olursa olsun, insan yapısı itibarıyla şuurlu veya şuursuzca mutlaka bir inanç sahibi olmak zorundadır.³⁶ Çünkü din, insanın düşünce, irade, his, vicdan ve davranış gibi, bütün kabiliyet ve temayüllerine hitap etmektedir. Bu özelliğiyle din, insanın aklına ve gönlüne hitap eden ilim, felsefe ve sanat gibi yalnız bir cephesine yönelmiş değildir. Bilakis din, insanın bütün benliğine yönelen ve etki eden bir şuurdur.³⁷

İlk peygamber Hz. Adem'den beri, yeryüzünde çeşitli din olgusu var olagelmıştır. Yüce Allah, hak dinin ilkelerini ilk peygamberden itibaren insanlara "vahiy" yoluyla bildirmiştir.³⁸ Yüce Allah, insanları "hak dine" zorlamadığı için³⁹ hak dine inanan, inanmayan hatta hak dini tahrif edenler olmuştur. Kur'an'ın ifadesiyle dinlerin içinde en son ve en mükemmel olan din İslamiyet'tir.⁴⁰ Dinin insan hayatındaki rolü ve İslamiyet'in diğer dinler karşısındaki yerini belirleyen bu kısa ifadelerden sonra, konumuzun esasını teşkil eden, din eğitiminde kullanılacak dil üzerinde durmak istiyoruz.

Din eğitiminde bireyi başarıya götüren en önemli etkenlerden birisi kuşkusuz dildir. Din, bir toplumda konuşulan dili kullanır. Dolayısıyla dil, her alanda olduğu gibi din eğitiminde de bireyin dini bilgiye ulaşmasında anahtar rolünü üstlenmiş olup, hem yazılı hem sözlü anlatımda son derece önemli bir rol üstlenmiştir. Burada şunu da vurgulamak gerekir ki, dil, kültürün hem taşıyıcısı hem de yapıcisıdır. Bu nedenle, doğru bir dille yapılacak din eğitimi, muhatapı tarafından kolayca anlaşılacak ve hedefine daha kolay ulaşacaktır. O zaman doğru bir dille yapılacak din eğitiminin dili nasıl olmalıdır? Sorusuna birkaç başlıkta cevap arayalım.

³⁴ Mehmet Emin AY, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, 15. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2002, s. 17.

³⁵ J.J. Rousseau, *Emile*, der. Ülkü Akagünüz, Selis Kitaplar, İstanbul, 2014, 233.

³⁶ Muhammed Kutub, *Kur'an Araştırmaları*, trc. [M. Beşir Eryarsoy](#), [Bekir Karlığa](#), Seriyeye Yayınları, c. 1, İstanbul, 1997, s. 16.

³⁷ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, s. 18.

³⁸ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta, 2000, s. 17-18; Ömer Rıza Doğrul, *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, İnkılap Kitabevi, 1963, s. 26-30.

³⁹ Bakara, 2/256.

⁴⁰ Ahzab, 33/44; Maide, 5/3.

2.1. Açık ve Anlaşılır Bir Din Dili

Din eğitimi mahiyeti itibariyle çok da kolay olmayan eğitim türleri içerisinde yer almaktadır. Bu zorlukların değişik sebepleri olmakla birlikte en önemli sebeplerden birisi kuşkusuz din eğitiminin konularının çoğunlukla, doğrudan insan aklının kavramasının mümkün olmadığı soyut kavramlardan oluşmasıdır. Zira din eğitiminin kavramlarına baktığımız zaman, pek çoğunun kolay anlaşılmasını soyut kavramlar olduğunu görmekteyiz. Cennet, cehennem, ahiret, melek, şeytan vb. gibi birçok kavramın soyut kavramlardan oluştuğu bir gerçektir. Bu durum geçmişte ve günümüzde görüldüğü üzere, konuların ya yanlış anlaşılmasına ya da eksik anlaşılmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla din eğitimi ve öğretiminde insanlara doğru bilgiyi aktarmak kadar, doğru bilgiyi etkili ve anlaşılır bir şekilde aktarmak da önemlidir.

Din eğitiminin, pozitif bir bilim gibi kısa sürede, kolay ve anlaşılır bir şekilde anlatılması çok da mümkün görülmemektedir. Örneğin, öğrencilerine Fizik dersinde "ısıyan demirin genleşmesi"ni anlatan bir Fizik öğretmeni, konunun daha kolay anlaşılması için laboratuvar ortamında deney yaparak konuyu açık ve anlaşılır bir şekilde aktarabilir/gösterebilir. Burada öğretmenin kullanacağı dilden ziyade, konunun somut olarak anlatılması ve öğrenciler açısından anlaşılması ön plandadır. Ancak bir kısmı metafizik, diğer bir ifadeyle soyut kavramlardan oluşan din eğitiminde durum bu kadar kolay değildir. Örneğin, soyut olan cennet ve cehennemi anlatmaya çalışan bir din eğitimci, bu kavramları fizik öğretmeni gibi laboratuvar ortamında anlatma imkânına sahip değildir. O zaman din eğitimiyle meşgul olan kişinin yapması gereken nedir? Sorusu akıllara gelmektedir. Böyle bir soruya verilebilecek cevap, din eğitimcisinin en önemli vazifelerinden birinin din dilinin bütün özelliklerini kullanarak, yapıcı bir dille öğrencinin/çocuğun hem gönlüne hem de aklına hitap edecek bir dil kullanarak, akli metodların da yardımıyla dini kavramları anlatabilmesidir şeklinde bir cevap verilebilir.⁴¹ Din eğitiminde dilin bu bağlamda bir nimet olduğunu, anlaşılması güç olan birçok kavramın dil ve dili iyi kullanan bir eğitimci sayesinde çok daha kolay anlatılabileceği bir gerçektir. Buradan hareketle çocuklara din eğitimi verilirken yapılması gereken en önemli işlerden birisi, din dilini çocuğun anlayabileceği sadelikte ve açıklıkta, din dilinin özüne dokunmadan dini metinleri ve içindeki kavramları çocukların anlayabileceği bir din dili ile vermek din eğitiminde hedefe ulaşmada önemli bir etkidir.

İslam dininin emir ve yasakları Kur'an ve sünnete uygun olarak, yetişmekte olan çocukların anlayış seviyesi dikkate alınarak öğretilmelidir. İnsan hayatı farklı dönemlerden/çağlardan oluşmakta ve her dönem, bir öncekinden farklı bir takım

⁴¹ Erkan, "Hakikati İnşa Aracı Olarak Din Dili", s. 347.

biyolojik, sosyolojik, psikolojik ve zihinsel özellikleri taşımaktadır. Hz. Peygamber'in sünnetine göre, eğitim/terbiye, doğumla başlayıp ölünceye kadar devam eden bir faaliyettir.⁴² Ancak bu faaliyet farklı yaş dönemlerinde bir takım değişiklikler arz eder. Dolayısıyla bireylerin anlayış, kavrayış ve bilgi düzeyleri yaş ve gelişim düzeylerine göre farklılık gösterir. Bu farklılıklar içinde herkese aynı tutum ve metotla tekdüze bir eğitim verme çabasının olumlu ve verimli sonuçlara götürmeyeceği bilinmelidir.⁴³ Gerek eğitim psikolojisi gerekse pedagoji alanında yapılan çalışmalar, bireyin gelişimlerini inceleyerek, neyi nasıl öğretileceği üzerinde durmaktadır.

Eğitimin her alanında olduğu gibi din eğitimi alanında da çocuğun zeka, öğrenme ve anlayış seviyesini, daha genel bir ifadeyle çocuğun gelişim dönemlerinin özelliklerinin göz önüne alınarak eğitim yapılması önemi açıktır. Dinen doğrudur diye her konu ve bilgiyi gelişim çağlarını dikkate almadan öğretmeye kalkmak yerinde olmayacağı gibi⁴⁴ verilen eğitimin anlaşılmasına veya başarısız olmasına da sebep olacaktır. Her konuda olduğu gibi bu konuda da Hz. Peygamber'in metodu bizler için ufuk açıcı niteliktedir. "*İnsanlara akıllarının alacağı kadar (durumlarına göre) konuşulmasını*"⁴⁵ isteyen Hz. Peygamber, muhataplarının durumlarını dikkate alarak onların anlayış seviyesine, yaşına ve meşguliyet alanlarına göre din eğitimi yapmaktaydı. Yine İslam âlimi Gazali'de bu konuda "Öğretmen öğrencinin anlayışını iyi tespit etmeli..."⁴⁶ diyerek bu konuya vurgu yapmaktadır. Konunun önemini bilen Rousseau ise, "çocuk zekâsını çok iyi bilen bir kişinin çocuklara özel bir akaid kitabı yazmasını çok isterim"⁴⁷ demiştir. Buradan hareketle farklı yol ve yöntemleri⁴⁸ kullanarak dini kavram ve terimleri muhatabın anlayacağı şekilde aktarmak din eğitimcilerine düşen bir görevdir.

⁴² Şaban Karaköse, Şaban Karaköse, "Çocukluk Dönemi Din Öğretimi", *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, TİDEF Yayınları, İstanbul, 2010, s. 24.

⁴³ Cebeci, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, s. 91; Recai Doğan ve Cemal Tosun, *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 116; Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, DİB Yayınları, Ankara, 1987, s. 27, Karaköse, "Çocukluk Dönemi Din Öğretimi", s. 21-57; Süleyman Akyürek, "Kur'an Kurslarında İnanç Esaslarının Öğretimi", *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, TİDEF Yayınları, İstanbul, 2010, s. 564; Şükrü Keyifli, *Yaz Kur'an Kursları Öğretici El Kitabı*, Tibyan Yayıncılık, İzmir, 2011, s. 71-76.

⁴⁴ Halis Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1997, s. 107.

⁴⁵ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşful-Hafa ve Muzilü'l İlbas*, 3. Baskı, Beyrut, H. 1351, c.1, s. 196-197; Ebû Davûd, *es-Sünen*, Edeb, 20.

⁴⁶ Gazali, *İhya-u Ulum'id Din*, I, s. 57-58.

⁴⁷ Rousseau, *Emile*, s. 297.

⁴⁸ Salih Aybey, "Ailenin Dini Değerleri Aktarımında Ailenin Rolü ve Bu Süreçte Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler" *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2018, c. 7, S. 2, s. 533-549; Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara, 1980, s. 59, Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 70-97.

Hızlı konuşmasıydı. Zira Hz. Peygamber "Konuştuğu zaman onun kelimelerini saymak isteyen sayabilirdi."⁴⁹ Hızlı konuşmak bazen kullanılan dilin kalitesini düşürebilmektedir. Bu nedenle kavramların muhataplar tarafından kolayca ve net olarak anlaşılabilmesi için din eğitimcisinin ağır ağır konuşmasının önemli olduğu kanaatindeyiz.

Ülkemizde çocuklar, ilk dini kavram ve terimleri aile ortamında büyüklerinden duyarlar. Böylece çevreleri ile olan iletişimleri sayesinde çocuklar bir din dili geliştirirler. Maşallah, inşallah, cennet, cehennem, günah, sevap vb. gibi dini kavramlar sık sık söylenildiğinde çocuklar bu kavramları çabucak alırlar, gerçek anlamlarını bilmeden de onları kullanırlar.⁵⁰ Oysa dinin eğitimi ve öğretimi yapılırken din dilinin kullanımı ne kadar önemliyse kullanılan bu dilin, çocukların gelişim dönemleri/dil gelişimi dikkate alınarak gerçekleştirilmesi de o derece önemlidir. Aksi takdirde bir takım sıkıntılara sebep olabilir.⁵¹ Din eğitimi yapan eğitimcilerin bu süreci dikkate alması çocuk için önemlidir.

Burada yeri gelmişken bir konuya temas etmek yerinde olacaktır. Giriş kısmında bahsedilen kendi tecrübelerimin yanında, ilkököl ve ortaokullarda şu an okutulmakta olan ilkököl 4 ve 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları tarafımda incelenmiş, ancak kitaplarda kullanılan dini terim ve kavramların öğrencilerin anlayabileceği seviyede verilmediği gibi, her hangi bir açıklayıcı bilginin de verilmediği görülmüştür.⁵² Örneğin, 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitabında Fatiha suresi ve anlamı verilmiştir.⁵³ Bismelenin Türkçe karşılığı "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" şeklinde verilmiş ve herhangi bir açıklama da yapılmamıştır. Ancak bu yaşta bir çocuk "Rahman" ve "Rahim" kelimelerinin anlamlarını bilmemektedir. Yine Fatiha suresinin anlamı verilirken "O, ceza gününün mâlikidir" (Fatiha, 1/4) şeklinde tercüme edilmiştir. "ceza günü" nedir?, "Mâlik" nedir? Bu kavramlar, o yaşta öğrencinin anlayabileceği şekilde hemen yanı başında açıklanmalıdır. Yine 5. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitabında ihlas suresinin anlamı verilirken 2. ayetin anlamı "Allah sameddir"⁵⁴ olarak verilmiştir. Kitaplarda var olan bu vb. pek çok dini kavram 9-10 yaşlarındaki bir çocuğun anlayabileceği kavramlar değildir. Bu nedenle, kullanılan bu kavramların

⁴⁹ Buharî, Menâkıb, 23.

⁵⁰ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, s. 59.

⁵¹ Yurdagül Mehmedoğlu, *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, TDV Yayınları, Ankara, 2005, s. 94.

⁵² Bkz. Selahattin Çamyar, *İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, Tutku Yayınları, Ankara, 2017; Ayhan Baştürk ve Murat Özdemir, *İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, İlke Yayınları, Ankara, 2016.

⁵³ Çamyar, *İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s. 29.

⁵⁴ Ayhan Baştürk ve Murat Özdemir, *İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, s. 36.

çocukların anlayabileceği açıklıkta ve sadelikte ne anlama geldikleri kitaplarda verilmelidir.⁵⁵

Ancak bu ifadelerden din eğitiminde "din dili" kullanılmasın, dini kavram ve terimler sadeleştirilsin gibi bir anlam çıkarılmamalıdır. Dini kavram ve terimler din eğitiminin temel taşlarıdır. Din eğitiminde dinin kendine has kavramları (din dili) mutlaka kullanılmalı, fakat çocuklar tarafından anlaşılamayacak kavramların, anlaşılır şekilde hemen yanı başında ne anlama geldiğinin verilmesi gerekir.⁵⁶ Aksi takdirde çocukların dil kapasitesi düşünülmeden sadece ezbere dayalı bir din eğitimi ile istenen amaca ulaşılamayabilir. Dini anlamanın, büyük ölçüde dini kavram ve kelimeleri doğru anlamaya ve kişinin dil yeteneğine bağlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Tekrar ifade etmek gerekirse, kastedilen din diline ait dini terim ve kavramları değiştirmek/Türkçeleştirmek değil, bu kavramların çocukların gelişim çağlarına uygun olarak konuşulan dildeki karşılığının sunulmasıdır.

Burada yeri gelmişken din eğitiminde kullanılan kavramların anlaşılır hale gelebilmesi için kullanılacak bir takım işlem basamaklarından da bahsedilmesi faydalı olacaktır. Ülkemizde ilkokul 4. sınıftan itibaren öğrenciler okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleriyle karşılaşmaktadırlar. İlk gençlik veya ön ergenlik dönemi olarak isimlendirilen 9-12 yaş grubu çocukların din eğitimi ve öğretiminde hedeflenen amaçlardan biri, çocukların kendi tecrübeleriyle dinin ana kavramları arasında bağlantı kurabilme imkânlarını hazırlamaktır.⁵⁷ Çocukların anlayamayacağı ve onlara düşünme fırsatı vermeyecek kadar ağır din dili onları tedirgin edebilir ve istenen hedefe ulaşmasına engel olabilir. Bunun dikkate alınması önemli bir ihtiyaçtır.

Din eğitiminde çocukların/öğrencilerin din dilini, dinsel kavramlarını anlamaları kolaylaştıracak prensiplerden biri de; konuyu muhatabın temel tecrübeleri ve somut deneyimleri ile bağdaştırmaktır.⁵⁸ Din eğitimci kendine "bu kavram veya kelime öğrencinin/çocuğun hangi tecrübesi ile birleşebilir? Çocuk bu

⁵⁵ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV Yayınları, Ankara, 2005, s. 25; Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara, 1995, s. 56; Abdullah Özbek, *Bir Eğitimci olarak Hz. Muhammed*, Selam Yayınevi, Konya, 1995, s. 38-40, Mehmet Şanver ve Mehmet Akif Kılavuz, "İlköğretim Öğrencilerinin Sorunlarının en çok Yoğunlaştığı Konular (5. Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma)", *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, Dem Yayınları, ed. Recep Kaymakcan, Mahmut Zengin, Z. Şeyma Arslan, İstanbul, 2011, s. 657-676; Halit Ev, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Probleme Dayalı Öğrenme*, Nobel Yayınları, Ankara, 2012, s. 53-55.

⁵⁶ Kılıçpaşalar, *Yeni Dönemde Din Eğitimi*, s. 54.

⁵⁷ Mualla Selçuk, "İlköğretimde Din Dili ve Sembolik Anlatım", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Sempozyumu*, (8-10 Nisan 1988) DİB Yayınları, Ankara, 1991, s. 337-338.

⁵⁸ Selçuk, "İlköğretimde Din Dili ve Sembolik Anlatım", s. 338.

kavramla ilgili neleri yaşamıştır/yaşamış olabilir?" sorularını sormalıdır.⁵⁹ Çünkü çocuk, anlatılanları kavrayabilmesi için ailesi, sınıfı, çevresi, oyun arkadaşları gibi pek çok tecrübeye sahiptir. Din eğitimi ve öğretiminde bu tecrübeler bazı kavramları anlatabilmek için bir basamak olarak kullanılabilir.⁶⁰

Burada son olarak bir konuyu ifade etmenin önemli olduğu kanaatindeyim. Dil, içinde bulunduğu dini kültürün içerisinde gelişirken, diğer taraftan da dini kültürün şekillenmesinde önemli etki yapar. Bu nedenle İslam kültürünü, içinde doğup geliştiği Arap kültüründen ve onun dili olan Arapçadan soyutlamak ya da ayıklamaya çalışmak mümkün olmamakla birlikte, böyle bir gayret içine girmek ise sağlıklı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Diğer bir ifadeyle Arapçadan soyutlanmış/ayıklanmış bir din eğitimi dili, gerçek dokusu bertaraf olmuş bir dini kültür ortaya çıkarır. Son zamanlarda sürekli gündemde tutulmaya çalışılan "din dili anlaşılır olmalıdır", "din dilini anlaşılır hale getirmek gerekir" ya da "Türkçeleştirilmiş dini terminoloji", "Türkçeleştirilmiş İslam" gibi düşünce ve yaklaşımlar din ve kültürün anlaşılmasında ve aktarılmasında istenilen faydayı sağlamayacağı gibi, asli dokusu bozulmuş, tefekkür boyutu olmayan ve karışık bir terminolojiye sahip bir din dili ortaya çıkarabilir.⁶¹ Böyle bir dille din eğitimi yapmak veya yapmaya çalışmak "boşuna kürek çekmek" atasözünün ifade ettiği anlamı ortaya çıkaracaktır. Öyleyse nesilden nesile dini kültürü aktaracak olan din eğitiminin diline, başta anne-baba ve öğretmenler olmak üzere, din eğitimi görevi üstlenen tüm eğitimciler gerekli hassasiyeti gösterme konusunda sorumludurlar.

2.2. Kaba, Kırıcı ve Korkutucu Olmayan Bir Din Dili

Din eğitiminde bilgiye ulaşmak için en önemli unsur dildir. Dinin emir ve yasaklarını insanlara ulaştırmak olan bir din eğitimcisinin, hedefine ulaşmak için kullanacağı yegâne araç yine dildir. Bu eğitimin hedefine ulaşması ise kullanılan dilin kaba, kırıcı ve korkutucu bir dil kullanmaktan kaçınmakla mümkündür. Dolayısıyla İslam din eğitiminin anlatılmasında ve uygulanmasında yumuşak bir dil ve üslupla olmalıdır. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah, Hz. Peygamber'e hitaben "*Allah'tan bir rahmet dolayısıyla, onlara yumuşak davrandın. Eğer, kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar çevrenden dağılır giderlerdi*"⁶² buyurarak din eğitiminde en önemli metodu belirtmiştir. Bununla birlikte Hz. Lokman'ın oğluna "*Sesini alçalt (bağırıp çağırarak konuşma). Unutma ki seslerin en elbette ki, merkeplerin sesidir*"⁶³

⁵⁹ Beyza Bilgin, *İslam'da Çocuk*, DİB Yayınları, Ankara, 1987, s. 46-49.

⁶⁰ Selçuk, "İlköğretimde Din Dili ve Sembolik Anlatım", s. 338.

⁶¹ Tahsin Görgün, "Küreselleşen Dünyada Din Dilinin Yeri ve Dini Metinleri Anlama Sorunu" *Din Dili*, 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 177-203.

⁶² Ali İmran, 3/159.

⁶³ Lokman, 31/19.

nasihati, din eğitiminde dilin naif ve nezaketli tarafının kullanılması gerektiğini gösteren güzel bir örnektir.

Din dili konusunda din eğitimi ve öğretiminde yapılan en önemli yanlışlardan biri de hiç kuşkusuz anne-babaların, çocuklarını istenmeyen davranışlarından vazgeçirmek gayesiyle sık sık başvurdukları Allah korkusudur. Yalan söyleyen, anne-babasını üzen, arkadaşlarıyla ve kardeşleriyle iyi geçinmeyen, temiz olmayan, evi kirleten, başkalarına ait bir şeyi/oyuncağı alan çocukları bu davranışlardan uzaklaştırmak için "Allah cehennemde yakar", "Allah taş yapar", "Allah canını alır", "Kötü laf söylersen Allah dilsiz yapar" gibi ifadeler söyleyerek, Allah hakkında henüz hiçbir bilgisi olmayan çocuğu Allah ile korkutmak, çocuğun gelişiminde yapılabilecek en büyük yanlışlardandır. Çünkü böyle bir dil çocuğu gelecek hayatında ikilemde bırakabileceği gibi, dinden soğumasına da neden olabilir. Oysa kaba, kırıcı ve korkucu bir dilin yerine sevgi dili kullanılabilirse din eğitiminin daha kalıcı ve etkili olacağı söylenebilir.

Aslında yukarıdan beri anlatılan bütün yöntem ve tekniklerin temeli sevgiye dayanır. Çünkü temelinde sevgi olmayan hiçbir eğitim ve davet modeli başarıya ulaşamayacağı gibi, sevgiyi esas almayan hiçbir din de geniş halk kitleleri arasında yaygınlaşma ve benimsenme imkânına sahip olamaz.⁶⁴ Dolayısıyla sevgiye dayanmayan ve kalbe nüfuz etmeyen bir din eğitime İslam hoşgörü ile bakmaz. Baskı ve kavga dili yerine, sevgi ve hoşgörü dili din eğitiminde önemli yer tutar. Çünkü gerek tebliğ ve irşatta gerek din eğitiminde kullanılacak dilin, güzel bir üslupla ve güzellikle söylenmesi emrolunmuştur.⁶⁵ Yüce Allah'ın öğrettiği davet ve üslup yönteminde; hikmet, güzel öğüt ve güzel tartışma biçimi vardır.⁶⁶ Kur'an-ı Kerim'de gönle dayalı irşat dilinin; kavli sedid,⁶⁷ kavli ma'ruf,⁶⁸ kavli kerim,⁶⁹ kavli meysur⁷⁰ şeklindeki nitelemelerle bahsedilmesi anlamlıdır. Hatta Yüce Allah'ın Hz. Musa ve Harun'dan azgın Firavun'a gittiklerinde ona "kavl-i leyyin" (yumuşak söz) söylemelerini istemesi,⁷¹ Hz. Peygamber'den ise münafıklara karşı "kavl-i belîğ" ile hitap etmesini tavsiye etmesi,⁷² bizim için önemli mesajlar taşımaktadır. Buradan hareketle din dilinin din eğitiminde kullanımında, Hz.

⁶⁴ Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, s. 59; Mustafa Önder, "Sevgi, Din Dili ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri Ve Önemi" *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2013, c. 6, Sayı: 3, s. 1285-1298.

⁶⁵ İsra, 17/53; Bakara, 2/83.

⁶⁶ Nahl, 16/125.

⁶⁷ Nis,a 4/9; Ahzab, 33/70.

⁶⁸ Nisa, 4/5; Ahzab, 33/32.

⁶⁹ İsra, 17/23.

⁷⁰ İsra, 17/28.

⁷¹ Taha, 20/42-44.

⁷² Nisa, 4/61-63.

Peygamber'in "müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz; kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız"⁷³ uyarısını dikkate alarak dini söylemlerde korku değil, sevgi dilini ön planda tutmak, yumuşak ve hoşgörülü davranmak, kırıcı ve kaba üsluptan sakınmak göz önünde tutulması gereken ilkelere aittir.⁷⁴

Sonuç

Kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında en önemli unsurlardan biri "dil"dir. Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli araçtır. Aynı zamanda dil, içinde bir dünya görüşü taşıyan ve bireylerin olay ve olguları değerlendirmesine imkân veren unsurdur.

Her dilin kullananlarına ve kullanım alanlarına bağlı olarak bir dil gelişir. Bu dillerden biri de, din eğitiminde kullanılan/kullanılacağı "din dili"dir. Din dili, kendine has özellikleri olan bir dil ve söylemdir. Bütün dinler, içinde doğup geliştiği dil dünyasında hayat bulur. Bu nedenle bir yerde/toplumda kullanılan din dilinin, o dili kullanan toplumun söylemiyle sıkı bir ilişkisi vardır. Dolayısıyla din dili denilen kavram, bir toplumun hayat ve düşünce tarzına dayalı, duygu ve düşüncelerini ifade ederken kullandıkları dilden beslenir.

"Din Eğitiminde Verimliliği Sağlayan Önemli Bir Etken: Din Dili" adlı bu çalışmada, din eğitiminde kullanılan din dilinin, diğer bir ifadeyle dini terim ve kavramların anlaşılabilir ve sade olmasının önemi üzerinde durulmuştur. Din eğitiminin en önemli unsurlarından biri olan "din dili"nin, dinin öğretilmesinde, gelecek nesillere aktarılmasında ve uygulanabilir olmasında kullanılan dilin önemi büyüktür. Çünkü dini anlama, büyük oranda insanların dil yeteneğine, dini kavram ve terimleri anlamalarına ya da doğru anlamalarına bağlıdır. Bu nedenle çocuğun dini gelişiminin kullanılan dil ile sıkı bir ilişkisi olduğu gerçeğinden hareketle, din eğitimi ve öğretiminin her kademesinde başta anne-baba olmak üzere din eğitimi yapan/yapacak kişilerin din eğitiminde dil gelişimini göz ardı etmemesi gerekir.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman, "Kur'an Kurslarında İnanç Esaslarının Öğretimi", *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, TİDEF Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 561-566.
- Altıntaş, Ramazan, *Diyanet Aylık Dergi*, <http://www.diyandergi.com/din-dusunce-yorum/item/2113-dini-tebligde-dil-ve-ustup-nasil-olmalidir> (erişim: 13.03.2018).

⁷³ Buharî, *es-Sahih*, İlim, 7.

⁷⁴ Ahmet Koç, "Din Eğitiminde Sevgi ve Kabul Dili" *Diyanet Aylık Dergi*, Sayı: 261, Eylül 2012, Ankara, s. 74-75; Ramazan Altıntaş, *Diyanet Aylık Dergi*, <http://www.diyandergi.com/din-dusunce-yorum/item/2113-dini-tebligde-dil-ve-ustup-nasil-olmalidir> (erişim: 13.03.2018).

- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar, "Toplum Hayatımızda Dinin Yeri ve Din Eğitiminin Önemi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/213.pdf>. (erişim: 25.03.2018).
- Ay, Mehmet Emin, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?*, 15. Baskı, Timaş yayınları, İstanbul, 2002.
- Aybey, Salih, "Ailenin Dini Değerleri Aktarımında Ailenin Rolü ve Bu Süreçte Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler" *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2018, c. 7, S. 2, ss. 533-549.
- Aydın, Muhammet Şevki, *Din Eğitimi Bilimi*, Kimlik Yayınları, Kayseri, 2017.
- Ayhan, Halis, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1997.
- Baştürk, Ayhan ve Murat Özdemir, *İlköğretim 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, İlke Yayınları, Ankara, 2016.
- Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara, 1995.
- _____, *İslam'da Çocuk*, DİB Yayınları, Ankara, 1987.
- _____, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matbaacılık, Ankara, 1980.
- Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- Çamdibi, Hasan Mahmut, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâli*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2014.
- Çamyar, Selahattin, *İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı*, Tutku Yayınları, Ankara, 2017.
- Çetin, Oktay, "Dilin Din Eğitimindeki Rolü", *Uluslararası Globalleşme Sürecinde Kırgızistan'da Din Bilimleri Ve Ahlak Bilgisi Öğretiminin Meseleleri Sempozyumu*, Oş/Kırgızistan, Mayıs, 2007, ss. 345-352.
https://www.academia.edu/8250489/Toplum_Bilimleri_Dergisi.
- Çınar, Aliye, "Din Dili: Dini Sembol ve Ritüel", *Dindarlık Olgusu*, (sempozyum, Tebliğ ve Müzakereleri), 25-26 Aralık 2004 İstanbul, ed. Hayati Hökelekli, KURAV Yayınları, Bursa, 2006, ss. 325-337.
- _____, "Yaşayan Bir Varlık Olarak Dil", *Muhafazakar Düşünce*, İstanbul, 2005, Yıl: 2, Sayı: 5, ss. 17-28.
- Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.
- Doğan, Recai ve Cemal Tosun, *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Doğrul, Ömer Rıza, *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, İnkılap Kitabevi, 1963.
- Erkan, Erol, "Hakikati İnşa etme Aracı Olarak Din Dili", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2014, 26, ss. 167-179.
- Ev, Halit, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Probleme Dayalı Öğrenme*, Nobel Yayınları, Ankara, 2012.
- Gazali, *İhya-u Ulum'id Din*, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2012.
- Gökberk, Macit, *Değişen Dünyada Dil*, Yapı Kredi yayınları, İstanbul, 2011.

- Görgün, Tahsin, "Küreselleşen Dünyada Din Dilinin Yeri ve Dini Metinleri Anlama Sorunu" *Din Dili*, 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 177-203.
- Güven, Şahin, "Kur'an Dilinin Özellikleri", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/1, S. 14, ss. 7-20.
- Karaköse, Şaban, "Çocukluk Dönemi Din Öğretimi", *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, TİDEF Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 21-57.
- Keyifli, Şükrü, *Yaz Kur'an Kursları Öğretici El Kitabı*, Tibyan Yayıncılık, İzmir, 2011.
- Kılıçparlar, Gazi, "Din Eğitiminde Din Dili", *Yeni Dönemde Din Eğitimi*, 7. Öğretmen Sempozyumu, 16-17 Şubat 2013, Tire Kitap, Gaziantep, 2013.
- Koç, Ahmet, "Din Eğitiminde Sevgi ve Kabul Dili" *Diyanet Aylık Dergi*, S. 261, Eylül 2012, Ankara, ss. 74-76.
- Koç, Turan, *Din Dili*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Köylü, Mustafa, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul, 2014.
- Kutub, Muhammed, *Kur'an Araştırmaları*, trc. [M. Beşir Eryarsoy](#), [Bekir Karlığa](#), Seriyeye Yayınları, c. 1, İstanbul, 1997.
- Macit, Nadim, *Dünya Dil Sistemi ve Dini Söylem*, Sarkaç Yayınları, Ankara, 2010.
- Mehmedoğlu, Yurdağül, *Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, TDV Yayınları, Ankara, 2005.
- Okumuşlar, Muhiddin, *Sosyalleşme Sürecinde Din Eğitimi*, Yediveren Yayınları, Konya, 2013.
- Öcal, Mustafa, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, TDV Yayınları, Ankara 2007.
- Önder, Mustafa, "Sevgi, Din Dili ve Hikâyelerin Çocukların Din Eğitimindeki Yeri Ve Önemi" *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2013, c. 6, S. 3, ss. 1285-1298.
- Özbek, Abdullah, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Selam Yayınevi, Konya, 1995.
- Özdemir, Şuayip, *Cezaevlerinde Din Eğitimi*, Arı Yayınları, İstanbul, 2006.
- Pazarlı, Osman, *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.
- Robson, Colin, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırması*, çev. Şakir Çinkır ve Nihan Demirkasımoğlu, Arı Yayınları, Ankara, 2015.
- Rousseau, J.J., *Emile*, der. Ülkü Akagünüz, Selis Kitaplar, İstanbul, 2014.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta, 2000
- Selçuk, Mualla, "İlköğretimde Din Dili ve Sembolik Anlatım", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Sempozyumu*, (8-10 Nisan 1988) DİB Yayınları, Ankara, 1991.
- _____, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV Yayınları, Ankara, 2005.
- Songar, Ayhan, *Dil ve Düşünce*, [Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği](#) Yayınları, İstanbul, 1986.
- Subaşı, Necdet, "Dil ve Din: Kimliğin Kadim Bileşenleri", <http://www.necdetsubasi.com/index.php/makale/115>, (erşim: 17.03.2018).

- Şanver, Mehmet ve Mehmet Akif Kılavuz, "İlköğretim Öğrencilerinin Sorunlarının en çok Yoğunlaştığı Konular (5. Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma), *Türkiye'de Okullarda Din Öğretimi*, Dem Yayınları, ed. Recep Kaymakcan, Mahmut Zengin, Z. Şeyma Arslan, İstanbul, 2011.
- Taştekin, Osman, *Din Eğitiminin 100'ü*, Otto Yayınları, İstanbul, 2017.
- Tatar, Burhanettin, "Din Dilinin Ontolojik-Tarihsel Karakteri Üzerine Notlar", *Din Dili*, 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul, 2015.
- Tillich, Paul, "The Nature of Religious Language", *Theology of Culture*, U.S.A., 1969, ss. 58-63.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Tümer, Günay, "din", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. IX, 1994.
- Yavuz, Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, DİB Yayınları, Ankara, 1987.